

**GEOGRAFIYA DARSLARIDA QISHLOQ XO'JALIGI
GOGRAFIYASI VA MEVA- SABZOVOTCHILIK VA UZUMCHILIK
TARMOG'I MAVZULARINI O'QITISHDA PEDAGOGIK
TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH**

Islomova D.H.

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti

Anotatsiya: Maqolada geografiya fanining "Qishloq xo'jaligi geografiyasi" bo'limidagi meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmoqlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashning didaktik va amaliy jihatlari yoritilgan. Interaktiv metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda loyiha asosida ta'lim berish orqali o'quvchilarda geografik tafakkur, hududiy tahlil va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Geografiya, qishloq xo'jaligi, meva-sabzavotchilik, uzumchilik, pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar, AKT.

**THE USE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN TEACHING
AGRICULTURAL GEOGRAPHY, FRUIT AND VEGETABLE
GROWING AND VITICULTURE IN GEOGRAPHY LESSONS.**

Islamova D.H.

Shahrisabz State Pedagogical Institute

Abstract: The article covers the didactic and practical aspects of using modern pedagogical technologies in teaching fruit and vegetable growing and viticulture in the "Agricultural Geography" section of geography. The possibilities of developing geographical thinking, territorial analysis, and creative approach skills in students through interactive methods, information and communication technologies, and project-based learning were analyzed.

Keywords: *Geography, agriculture, fruit and vegetable growing, viticulture, pedagogical technologies, interactive methods, ICT.*

Kirish. Hozirgi davrda ta'lim tizimida bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan islohotlar o'quv jarayonini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etishni talab qilmoqda. Xususan, geografiya fanini o'qitishda yangicha metodik yondashuvlar, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarda nafaqat bilim, balki amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Geografiya fani doirasida qishloq xo'jaligi geografiyasi, ayniqsa, meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmoqlari bo'yicha darslarni samarali tashkil etish — o'quvchilarga o'z hududining tabiiy-iqtisodiy imkoniyatlarini, agroiklimiy resurslarini chuqur tushuntirishda, mintaqaviy tafakkur va ekologik ongini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Mazkur mavzularni o'qitishda interaktiv metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), GIS vositalari, klasterlar, loyiha asosidagi ta'lim kabi pedagogik texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi, tahliliy va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Shu bois, geografiya o'qituvchisining asosiy vazifalaridan biri – mavzuni nafaqat nazariy, balki amaliy yondashuvlar asosida yetkazishdir. Qishloq xo'jaligini o'rgatishda pedagogik texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilarga qishloq xo'jaligining turli tarmoqlarini, uning ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatini chuqurroq tushunish imkonini yaratadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali, darslar qiziqarli va samarali bo'lib, o'quvchilarni nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko'nikmalar bilan ham tanishtiradi.

Asosiy qism. Qishloq xo'jaligi geografiyasi geografiya fanining muhim tarmog'i bo'lib, yer yuzidagi qishloq xo'jaligi faoliyatining tarqalishi, joylashuvi va rivojlanish omillarini o'rganadi. Ushbu fan agrar sohani hududiy jihatdan tahlil qilish orqali, qishloq xo'jaligining iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatlarini o'zida aks ettiradi. O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida qishloq xo'jaligi ulkan ahamiyatga ega bo'lib, ayniqsa, meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmoqlari

mamlakatning asosiy qishloq xo'jalik ishlab chiqarishida muhim rol o'ynaydi. Geografiya fanida ushbu tarmoqlarning joylashuvi, ixtisoslashuvi va tabiiy resurslarga bo'lgan bog'liqligini o'quvchilarga tushuntirish zarur. Meva-sabzavotchilik va uzumchilikka oid hududiy xususiyatlar agroiqlimiy omillar, tuproq turi, sug'orish tizimi va boshqa tabiiy resurslar bilan o'zaro bog'lanadi. Shu sababli, geografiya o'qituvchisi o'quvchilarga nafaqat nazariy, balki amaliy bilimlarni ham yetkazishga alohida e'tibor qaratishi lozim. Meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmoqlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash nafaqat o'quvchilarga ilmiy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham berishga xizmat qiladi. Ushbu tarmoqlarni o'rgatishda interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Masalan, "Aqliy hujum", "Insert", "Rol o'ynash" kabi metodlar orqali o'quvchilar mavzuga nisbatan qiziqishlarini oshiradi va faol ishtirok etadilar. Bunday metodlar o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalash, analitik yondashuvni o'rganish va muammolarni mustaqil tarzda hal qilishga yordam beradi. Shuningdek, geografik xaritalar va GIS (Geoinformatsion Tizimlar) texnologiyalari yordamida o'quvchilarga meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmoqlarining joylashuvi, ixtisoslashuvi va hududiy o'zgarishlarini amaliy tarzda ko'rsatish mumkin. Bu texnologiyalar yordamida o'quvchilar agroklimat sharoitlari, tuproq turlari va sug'orish tizimlarining o'zaro bog'liqligini aniq tushunadilar va o'rganadilar. GIS texnologiyalarining qo'llanilishi, shuningdek, o'quvchilarga real vaqt rejimida geografik ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatini beradi, bu esa ularning mavzuni yanada chuqurroq o'zlashtirishiga yordam beradi. Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) o'qitish jarayonini sezilarli darajada samarali qilish imkonini beradi. Masalan, **Google Earth**, **ArcGIS** kabi tizimlar yordamida geografik ma'lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish, agroklimat sharoitlarini o'rganish va ixtisoslashgan hududlarni ko'rsatish imkoniyatlari mavjud. Bu o'quvchilarga mavzuni faqat nazariy emas, balki amaliy tarzda ham tushunishga yordam beradi. Aktsiyalar, geografik tahlil, interaktiv mashqlar va

onlayn mashg'ulotlar o'quvchilarning mavzuni yanada mustahkam o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Shuningdek, onlayn va interaktiv vositalar orqali o'quvchilarga mavzu bo'yicha yangi axborotlarni tezkor tarzda etkazish, ular bilan o'zaro aloqada bo'lish imkoniyatlari yaratiladi. Bundan tashqari, loyiha asosida ta'lim metodikasini qo'llash o'quvchilarning mustaqil izlanish olib borishlariga imkon beradi. O'quvchilar hududiy ixtisoslashuv, tabiiy resurslar taqsimoti, sug'orish tizimlarining o'zaro bog'liqligi haqida mustaqil ravishda tadqiqotlar olib boradilar, bu esa ularning tanqidiy fikrlash va analitik yondashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu metod o'quvchilarga mavzularni yanada chuqurroq o'rganish, amaliy tajriba orttirish va real hayotdagi masalalarni yechishda qo'llash imkoniyatini beradi. Xorijda qishloq xo'jaligi geografiyasini o'rgatish sohasida bir qancha ilg'or metodlar va texnologiyalar qo'llanilmoqda. Ba'zi mamlakatlarda bu texnologiyalar qishloq xo'jaligi tarmoqlarini o'rganishda samarali natijalar beradi. **AQSh, Buyuk Britaniya va Shveytsariya** kabi davlatlarda **virtual realiti** va **qo'shilgan realiti** texnologiyalari orqali qishloq xo'jaligi geografiyasini o'rgatish metodlari keng qo'llaniladi. O'quvchilar virtual tarmoqni boshqarish, ekinlarni parvarishlash, ularni boshqarish va qishloq xo'jaligi jarayonlarini sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Misol uchun, o'quvchilar paxtakorlik yoki sabzavotchilikni virtual tarzda boshqarish orqali amaliy tajriba orttiradilar. **Germaniya va Fransiyada** GIS texnologiyalari qishloq xo'jaligi geografiyasini o'rgatishda asosiy vosita sifatida ishlatiladi. GIS yordamida o'quvchilar qishloq xo'jaligi hududlarining tabiiy resurslarini, iqlim sharoitlarini va ishlab chiqarish jarayonlarini tahlil qiladilar. Shuningdek, **simulyatsiya o'yinlari** va **interaktiv platformalar** orqali qishloq xo'jaligi jarayonlarini o'rgatish mumkin. Bu texnologiyalar o'quvchilarga tarmoqni boshqarish va rivojlantirishda yangi usullarni o'rganishga yordam beradi. **Shvetsiya va Buyuk Britaniyada** qishloq xo'jaligi geografiyasi bo'yicha onlayn kurslar va interaktiv platformalar mavjud. O'quvchilar uchun o'z vaqtida yangilangan materiallar va interaktiv darslar yordamida ilmiy tadqiqotlar, ekologik masalalar va barqaror rivojlanish kabi

mavzularni o'rganish mumkin. O'quvchilar maxsus platformalarda o'z bilimlarini tekshirishi va mustahkamlashi mumkin. O'zbekiston va xorijda qishloq xo'jaligi geografiyasini o'rgatishning umumiy maqsadi o'quvchilarga qishloq xo'jaligining iqtisodiy va ekologik ahamiyatini tushuntirishdir. O'zbekistonda ko'proq amaliy mashg'ulotlar va sayohatlar yordamida o'quvchilarga qishloq xo'jaligi tarmoqlari o'rgatilsa, xorijda yuqori texnologiyalar, masalan, VR, AR va GIS tizimlari orqali interaktiv o'qitish metodlari keng qo'llaniladi. Xorijda o'qitish metodlari yangi texnologiyalar va interaktiv o'quv platformalariga asoslanib, o'quvchilarga kengroq tajriba va global qishloq xo'jaligi tizimlarini tushunishga yordam beradi. O'zbekistonda esa amaliy mashg'ulotlar va real hayotdagi sayohatlar yordamida o'quvchilarni qishloq xo'jaligi jarayonlariga jalb qilish samarali ishlaydi. Qishloq xo'jaligini o'rgatishda GIS texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarga qishloq xo'jaligi hududlarini va ularning xarakteristikasini interaktiv tarzda tahlil qilish imkonini beradi. GIS yordamida turli qishloq xo'jaligi tarmoqlarining joylashuvi, iqlim sharoitlari, tuproq xususiyatlari kabi ko'plab parametrlarni o'rganish mumkin. Darsni vizual tarzda etkazish uchun slaydlar tayyorlash samarali usuldir. PowerPoint taqdimotlarida qishloq xo'jaligining asosiy tarmoqlari (paxtakorlik, chorvachilik, sabzavotchilik, uzumchilik) bo'yicha statistika, xaritalar, diagrammalar va tasvirlar yordamida o'quvchilarni mavzuga jalb qilish mumkin. Masalan, **“Uzumchilik tarmog'i rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar”** degan mavzuda klaster tuziladi:

Iqlim → Quyoshli kunlar, harorat

Tuproq → Serhosil, unumdor

Suv → Sug'orish imkoniyatlari

Bozor → Ichki va tashqi talab

Xulosa. Shunday qilib, qishloq xo'jaligi geografiyasi va meva-sabzavotchilik hamda uzumchilik tarmoqlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik

texnologiyalardan foydalanish ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Pedagogik texnologiyalar, ayniqsa, interaktiv metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), geoinformatsion tizimlar (GIS) va loyiha asosidagi ta'lim usullari o'quvchilarda nafaqat ilmiy bilimlar, balki amaliy ko'nikmalarni ham shakllantirishga yordam beradi. Bu metodlar orqali o'quvchilar o'zlashtirgan mavzularni faqat yodlash bilan cheklanmay, balki ularni real hayotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Interaktiv metodlar, masalan, "Aqliy hujum", "Insert" va "Rol o'ynash" kabi usullar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlab, mavzuni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi. Bunday usullar o'quvchilarning fikrlashni rivojlantirib, ularning tanqidiy yondashuv va mintaqaviy tafakkurini oshiradi. Shuningdek, AKT va GIS texnologiyalaridan foydalanish, o'quvchilarga geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, agroklimat sharoitlarini o'rganish va ixtisoslashgan hududlarni ko'rsatish imkonini beradi. Bu texnologiyalar yordamida o'quvchilar mavzuni vizual va amaliy tarzda o'rganadilar, bu esa ularning bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi. Loyiha asosidagi ta'lim usuli o'quvchilarga hududiy ixtisoslashuv, tabiiy resurslarning taqsimlanishi va sug'orish tizimlari kabi masalalar bo'yicha mustaqil izlanish olib borishga imkon yaratadi. Ushbu metod o'quvchilarda analitik yondashuvni rivojlantirib, tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshiradi. Shu bilan birga, bu usul o'qituvchilarga darsni nafaqat qiziqarli, balki samarali tarzda tashkil etish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabyotlar ro'yxati.

1. Abdullaeva, N. (2019). *Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. O'zbekiston pedagogika ilmiy-texnikasi.

2. H. Vahobov, N. R. Alimqulov, N. B. Sultanova. *Geografiya o'qitish metodikasi*. Darslik. Toshkent, 2020-yil.

3. Ergashov U . (2022). *Meva va sabzavotchilik va uzumchilik tarmog'ini yanada rivojlantirish, sohasida yaratilayotgan qo'shimcha chora - tadbirlarning iqtisodiy ahamiyati*. Samarqand filiali .SB TSAU konferinsiyasi /2022

4. Fayzullaev M.A., Yuldashev Z.X. Qishloq xo'jaligi yerlarini ajratish va resurslarni taqsimlashning matematik modeli // Elektron ilmiy-amaliy davriy nashr. Iqtisodiyot va jamiyat. No 3 (106), 2023. -P. 715-719.

5. Fayzullayev M.A. Islomova D.H. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyada tadqiqot usullaridan foydalanishning asosiy xususiyatlari" "Ekonomika i sotsium" №12(127) 2024 y.

6. Islomova D.H. (2024). Qishloq xo'jaligini rivojlantirishning asosiy omillari // Zamonaviy geografiyada innovatsion g'oyalar: Raqamli iqtisodiyot va GIS texnologiyasi. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Qarshi. B -73-375